

E · R · · O

ERSO
PEASPONSOR

EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER

LIVIKO
— anno 1898 —

RADISSON COLLECTION
TALLINN

NORDIC
CATERING

VALGUSTUSE AEG

Valgus ja
pimedus

DA
ERBE DEUTSCHER
MUSIK

ERSO
DIRIGENT
REINHARD
GOEBEL

28

VEEBRUAR
ESTONIA KONTSERDISAAL
2025

REBEL
HÄNDEL
KRAUS
HAYDN

erso.ee

 CHEMI-PHARM®

 SA TALLINNA
LASTEHAIGLA

 myfitness
world's gym & studio

PAKEND & PRINT
ERSO TOOLKORJUS

iute

ERSO PEASPONSOR

ELAV INSPIREERIV RIKASTAV

Eesti muusikat viivad üheskoos maailma ERSO ja fintech lute

ERSOga on võimalik koos kasvada.
Meid seob otsing ja inspiratsioon.
Nii ERSO kui ka lute püüdleavad alati
tiptaseme poole.

- TARMO SILD
lute juht ja kaasasutaja

E · R · · O

VALGUSTUSE AEG.

Valgus ja pimedus

Eesti Riiklik Sümfooniaorkester
Orkestri kontsertmeister Dalia Dedinskaite
Dirigent REINHARD GOEBEL

kell 18 – eelkontsert

Heinrich Ignaz Franz von Biber (1644—1704)

„Battalia“ (1673)

Esitavad Kaido Välja, Triin Krigul, Madleen Kristen Alasi, Helena Altmanis, Kristiina Välja, Villu Vihermäe, Tõnu Jõesaar, Mati Lukk ja Reinut Tepp

Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse julgeoleku ja kriisikindluse uurimisprogrammi juht **Marek Kohv** räägib julgeolekuolukorrast, Ukrainas toimuvast sõjast ja Venemaa tegevusest Euroopas. Kuidas on Eesti valmis tuleviku ohtudeks?

kell 19 – sümfooniakontsert

Eesti Riiklik Sümfooniaorkester

Orkestri kontsertmeister Dalia Dedinskaite

Dirigent REINHARD GOEBEL

I

Jean-Féry Rebel (1666—1747)

Kaktkendid tsüklist „Elemendid“ („Les Éléments“, 1737)

Le cahos

Loure I: La terre et l'eau

Chaconne: Le feu

Georg Friedrich Händel (1685—1759)

„Kuninglik tulevärgimuusika“, HWV 351 („Music for the Royal Fireworks“, 1749)

Overture (Adagio — Allegro — Lentement — Allegro)

Bourrée

La Paix (Largo alla siciliana)

La Réjouissance (Allegro)

Menuets I and II

II

Joseph Martin Kraus (1756—1792)

Kuningas Gustav III matusemuusika („Trauersinfonie“, 1792)

Andante mesto

Larghetto

Choral

Adagio

Franz Joseph Haydn (1732—1809)

Sümfoonia nr 100 G-duur, Hob. I/100 (1794)

Adagio; Allegro

Allegretto

Menuetto: Moderato

Presto

Kontserdist teevad ülekande Klassikaraadio ja ERSO TV (erso.tv), salvestisi saab ka järelkuulata ja -vaadata.

Kuigi täna kõlavad teosed võivad esmalt kõlada kui lihtsad näited barokist või klassitsismist, millel on pelgalt tänasele ühiskondlikule kaosele viitavad pealkirjad, peegeldavad teoste taga peituvad lood ja allhoovused seda, kuidas ajalugu on määratud korduma: inimene ei muutu. Poliitika teenib endistviisi riigimeeste egosid ja sõda pole muud kui mäng. Kava avateos on sissejuhatus eelseisvatele teemadele. Järgneb muusika, mis on sügavalt poliitiline ning mille eesmärk on pakkuda kanoonilisi muusikalisi näiteid kanoonilistest ühiskondlikest protsessidest. Tundub, et need kaks käivad sageli käsikäes.

Jean-Féry Rebel (1666–1747)
Kaktkendid tsüklist „Elemendid“
(„Les Élémens“, 1737)

Jean-Féry Rebel sündis suurde muusikute perekonda. Ta oli imelapsest viuldaja, kes pälvis juba kaheksa-aastaselt tuntud viuldaja, laulja, dirigendi ja helilooja Jean-Baptiste Lully tähelepanu. Nõnda sai temast Lully õpilane.

33-aastaselt asus Rebel tööle Pariisi ooperi (Académie Royale de Musique) esimese viuldajana. 1705. aastal napsas ta endale koha mainekas ansambelis Les Vingt-quatre Violons du Roi (Kuninga 24 viulit), mis tegutses üle saja aasta. 11 aastat hiljem valiti ta ansambli *Maître de Musique*’iks ehk muusikajuhiks ning 1726. aastal pälvis ta kuninga kammerhelilooja ametinimetuse. Lisaks juhatas ta lühikest aega üht esimest avalikku kontserdisarja Concert Spirituel, mis sai alguse 1725. aastal ja tegutses kokku 65 aastat. Rebel oli abielus Claude-Catherine Couty’ga, kellega tal oli kuus last. Vanemaks saades loobus Rebel järk-järgult oma ametitest poja François’ kasuks.

Peale mõnede „Pimeduse õpetundide“ („Leçons de ténèbres“), mis on nüüdseks küll kadunud, on Rebeli teosed ilmalikud. Tema varaseimad teosed on sonaadid, mis kannavad pealkirja „Le tombeau de Monsieur de Lully“ (otsetõlkes „Härä Lully haud“) ja on austusavalduseks helilooja õpetajale. Rebel on seega Charpentier’, François Couperini (II), Elisabeth Jacquet de La Guerre’i ja Sébastien de Brossard’ kõrval üks esimesi heliloojaid Prantsusmaal, kes kirjutas sonaate. Muuhulgas oli ta üks esimesi prantsuse muusikuid, kes komponeeris neid itaalia stiilis. Täna tuntakse teda kui prantsuse barokkmuusika uuendajat: paljud tema helitööd sisaldavad keerulisi harmooniaid ja vasturütme, mida tollased kuulajad nende uudsuses täielikult hinnata ei osanud. 36-aastaselt kirjutas helilooja oma ainsa ooperi „Ulysse“, mis ei olnud edukas: ühe säilinud koopia märkuse kohaselt anti teosega vaid viis või kuus etendust.

Jean-Féry Rebel

Rebeli oopus „Les caractères de la danse“ ühendas muusika tantsuga. Teos oli äärmiselt menukas ja seda esitati 1725. aastal Londonis tänase kontserdikava teise külalise George Friedrich Händeli juhatusel.

Mõningaid Rebeli helitöid on kirjeldatud ka kui koreograafilisi sümfooniaid. „**Elemendid**“ kuulub tema julgemate tööde hulka ning on pühendatud helilooja patroonile, prints Carignanile. See jäi Rebeli viimaseks teoseks ning tervikuna kirjeldab see maailma loomist. Avaosa („Kaos“) harmooniline julgus, orkestrivärving ja kontseptsiooni originaalsus teevad sellest 18. sajandi prantsuse instrumentaalmuusika meistriteose. Eriti huvitavaks võib pidada selle algust, mis suudab kuulaja ära petta: tegu võiks vabalt olla mõne 20. sajandi keskpaigas kirjutatud helitööga. „Kaos“ algab dissonantse akordiga, mis sisaldab kõiki harmoonilise d–moll'i noote. Seda kooslust võib täna vaadata kui kobarkooskõla või klastrit.

Varaseim senituntud näide klasteri kasutamisest lääne muusikaloos on tänapäevael eelkontserdil kõlav Heinrich Biberi keelpilliteos „Battalia“, kus esineb mitmeid diatoonilisi klastreid. Järgmine näide ongi Rebeli „Kaos“. Klaster sai oma tänase tuntuse aga alles möödunud sajandi algul, mil sellega hakkasid lähemalt tegelema avangardistid, heliloojad–pianistid Leo Ornstein ja Henry Cowell. Samal perioodil kasutas neid oma helitöodes ka helilooja Charles Ives, neid kompositsioone ei esitatud avalikult aga enne 1920. aastate lõppu või 1930. aastaid. Klaster sai laiemalt tunnustatuks alles 20. sajandi keskpaigas, kui esines ulatuslikult selliste heliloojate teostes nagu Lou Harrison, Giacinto Scelsi, Alfred Schnittke ja Karlheinz Stockhausen. Rebel kasutas seega helikobarat enam kui 150 aastat varem kui näiteks Claude Debussy oma kuulsas klaveriprelüüdis „La Cathédrale Engloutie“. Biber oli aga kuulsast prantsuse impressionistist suisa rohkem kui 200 aastat ees.

Katkendeid Rebeli teosest esitas ERSO esmakordselt 2019. aastal Bas Wiegersi juhatusel.

Georg Friedrich Händel (1685–1759) **„Kuninglik tulevärgimuusika“, HWV 351 (1749)**

Georg Friedrich Händel on üks hilisbaroki suurkujusid. Heliloojana väljendas ta end põhiliselt ooperis ning tema loomingus pole ühtki olulist kirikumuusikateost. Händel sai järgnevaile põlvkondadele uusaegse karjäärkunstniku mudeliks — ta on lääne muusikaloo esimene vabakutseline helilooja ning koges nii selle staatuse häid kui ka halbu külgi.

Händeli helikeel ühendab saksa, itaalia, inglise ja prantsuse traditsiooni väga erinevaid elemente. 18. sajandi keskpaiku oli Händeli muusika Euroopas üsna laialt tuntud. Pärast helilooja surma said tema oratooriumid inglaste rahvuslikuks sümboliks ja peagi hakkasid toimuma suured Händeli festivalid, kus tema teoseid esitati mitme tuhande pealiste hiigelkoosseisudega. Händeli 100. sünniaastapäeva tähistati ka Viinis, kus Mozartilt telliti töötlusel tema neljast tuntuimast oratooriumist. Tolleaegne Händeli-vaimustus mõju-

Georg Friedrich Händel

tas ka tänast kontserti lõpetavat Joseph Haydnit, kes tutvus tema muusikaga Londonis ja pöördus selle mõjul veel elu lõpul oratooriumižanri juurde. Händeli muusika üks edukamaid ettekandeid toimus 1749. aasta kevadel ja seda saatev sündmus sobiks hästi mõne ajaloolise Briti komöödia sisuks.

27. oktoobril 1748 sõlmisid inglased ja prantslased Aacheni rahulepingu, millega lõppes Austria pärilussõda. See oli kestnud kaheksa aastat ja osutus nii kurnavaks, et mõlemat osapoolt valdas rahu sõlmimisel kergendustunne. Inglaste plaanid võidpidustusteks olid põhjalikud. Võit oli suur diplomaatiline triumf Georg II jaoks, kes oli lahingus oma vägesid isiklikult juhtinud (viimane kord ajaloos, kui Briti monarh seda tegi) ja võitnud Euroopa suurriikidelt olulisi kaubanduslikke ja koloniaalseid järeleandmisi, sealhulgas monopoli orjade vedamiseks Aafrikast Ameerikasse. George II alluvad kupatasid kohale itaalia dekoratsioonikunstniku, arhitekti, stseenimaalija, ilutulestiku kujundaja ja *trompe-l'œil*i spetsialisti Giovanni Niccolò Servandoni, kes püstitas Green Parki, otse Buckinghami palee vastas asuvale rohealale nn „masina“ — üle 400 jala pikkuse ja 100 jala kõrge ehitise, mis paistis kui suur paviljon. Kuningliku võidu tähistamine pidi olema tõeline *show* — üle 100 suurtüki pidi tulistama saluute, millele järgnes tohutu ilutulestik. Händel sai kuningalt tellimuse kirjutada teos, mis pidi seda kõike saatma.

Georg II näol oli tegu suure muusikahuvilisega, kes eelistas teatavatel põhjustel sõjapillide jämedat kõla. Tema alluvad tegid Händelile selgeks,

et kuningas „loodab, et viiuleid ei ole“. Händel ei soovinud keelpillidest loobuda, kuid püüdis kuninga maitset rahuldada, kirjutades teose massiivsele sõjaväeorkestrile, mis koosnes kahekümne neljast oboest, kaheteistkümnest fagotist, üheksast trompetist, üheksast sarvest ja timpanitest. Teost olevat esitanud üle 1000 muusiku, nii et võib-olla suutis Händel siiski orkestrisse mõned „viiulid“ peita. Uudised eelseisvast vaatamängust levisid Londonis kui kulutuli ja teose vabaõhuproov Vauxhalli aias meelitas kohale ligi 12000 inimest.

Suured pidustused kujunesid fiaskoks – kõik algas plaanipäraselt, kuid nagu ilutulestikuga ikka, ei lenda see alati õigesse kohta. Suur tulevärk sihtis end „masina“ pihta ja tugev tuul puhus selle kärmelt lõõmama.

Servandoni paviljon

Kuigi ilm oli vihmane, põles parempoolne paviljon etenduse keskel maha. Rahvas sattus paanikasse ja põgenes. Põleva „masina“ autor Servandoni oli nii nõrdinud, et tõstis mõõga ühe kuninga esindaja vastu, mille peale itaallane arreteeriti. Händeli tunnete kohta puuduvad andmed, kuid järgmisel kuul esitas ta teost, küll puhkpillide arvu vähendades ja keelpillide arvu suurendades, Londoni Foundling Hospitali heaks korraldatud heategevuskontserdil, mis tõi orbudekodule 2575 naela tulu.

Inglise dirigendi Sir Hamilton Harty kaasaegsele sümfooniaorkestrile tehtud seades olid Händeli süüdid mõnda aega kontserdirepertuaari põhiosa. Seda eeskätt Inglismaal, kus need tuletasid meelde impeeriumi hiilgeaega. Orkestrisüüdi „**Kuninglik tulevärgimuusika**“ osade puhul on tegu ainsate Händeli instrumentaalteostega, mis on saavutanud Brandenburgi kontsertidega võrreldava maine.

Händeli instrumentaalmuusika oli helilooja jaoks alati kõrvaltegevus, kuigi tänapäeval hindab publik tema instrumentaalmuusikat palju kõrgemalt kui 18. sajandil ja peab instrumentaalteoseid palju tõenäolisemalt helilooja olulisemaks pärandiks. Seda tingib osalt klassikalise muusika institutionaliseeritus, mis järgib 19. sajandist tänini säilinud sümfooniakultust

— muusikatunnid, kõrgharidus, kontserdi- ja ooperimajade kunstilised juhid määravad seda, mida publik kuuleb, näeb ja tunneb. Händel suri 14. aprillil 1759. aastal. Tuhandete inimeste osavõtul maeti ta rahvuskangelasena Londoni Westminster Abbeysse Inglise kuningate ja Briti impeeriumi kõige väärikamate kodanike kõrvale.

ERSO esituses on „Kuninglik tulevargimuusika“ kõlanud aastatel 2018 (dirigent Andres Kaljuste), 1997 (dirigent Eri Klas) ja 1993 (dirigent Leo Krämer).

Joseph Martin Kraus (1756—1792)
Kuningas Gustav III matuse-
muusika („Trauersinfonie“, 1792)

Joseph Martin Krausi näol on tegu saksa–rootsi heliloojaga, kes sai esmase muusikahariduse Kesk-Saksamaal Buchen im Odenwaldis. Aastatel 1768–73 õppis ta Mannheimis, kus tema õpetajate hulka kuulusid sealse kapelli liikmed. Ta õppis Mainzi, Erfurti ja Göttingeni ülikoolides filosoofiat, õigust ja õigusteadust. Õpingute ajal avaldas ta ka luulekogumiku „Versuch von Schäfersgedichte“ („Pastoraalsed luuletused“) ja näidendi „Tolon“. Samuti kirjutas ta mitmeid vaimulikke teoseid, sealhulgas oratooriumid „Die Geburt Jesu“ ja „Der Tod Jesu“. 1778. aastal veenis üks Rootsi üliõpilane Carl Stridsberg Krausi, et ta läheks temaga Stockholmi ja prooviks oma õnne Gustav III õukonnas.

Joseph Martin Kraus

Kolm aastat elas Kraus vaesuses, otsides endale tööd. Tema ooperi „Azire“ lükkas õukond tagasi, kuid õnneks sai ta tuntuks dirigendina avalike kontsertide sarjas. Sel perioodil kirjutas ta artikleid Stockholms Postenile ja Dagligt Allehandale. Aastal 1781 valiti ta lõpuks Rootsi Kuningliku Muusikaakadeemia liikmeks. Seejärel tõi ooper „Proserpin“ talle õukonna ja kuningliku ooperi kapellmeistri assistendi ametikoha. Tellimus uue teatri 1782. aasta avateoseks jäi viimasel hetkel ära ja Gustav III saatis ta õppereisile Euroopasse, et helilooja viiks end kurssi teatri viimaste suundumustega. Nelja-aastane reis viis helilooja Saksamaale, Austriasse,

Itaaliasse, Prantsusmaale ja Inglismaale. Krausi biograafi F. S. Silverstople sõnade järgi kohtus helilooja Viinis ka Haydniga, kes pidas teda Mozarti, Salieri ja Glucki tasemel heliloojaks, väites: „Sellel mehel on hea stiil, mille sarnast ei ole ma leidnud kelleski teises.“ Londonis osales ta teisel Händeli mälestussündmusel, enne kui ta 1786. aasta lõpus Stockholmi naasis. 1787. aastal määrati ta Kuningliku Muusikaakadeemia haridusjuhiks ja järgmisel aastal peakapellmeistri ametikohale.

Kraus oli populaarne helilooja nii avalikel kontsertidel kui ka Stockholmi teatrites. Tema muusika hõlmas lisaks lühikestele lavateostele ka balletti, muusikalist draamat ja suurel jaol pastišše. Ta saavutas õukonnakapellist distsipliini ja oli üks esimesi, kes dirigeeris peaaegu eranditult dirigendikepiga. Ta suri tuberkuloosi õige pea pärast oma patroon Gustav III mõrva maskiballil.

Krausi Saksamaal saadud haridus koos ringreisilt ammutatud kogemustega tagas kosmopoliitse maailmavaate, mis kajastus tema muusikas. Juba 1778. aastal kuulutas ta end Glucki ja Grétry innukaks imetlejaks. Tema ooperialased sõnavõttud Stockholmi ajalehtedes Stockholms Posten ja Dagligt Allehanda aastatel 1778–82 näitavad suurt huvi draama ja muusika ühendamise vastu. Küll oli tal aga raskusi oma suuremate ooperite esitamisega. „Azire“, millega ta soovis pakkuda rootslastele „midagi originaalset“, jäi tähelepanuta, ja „Proserpinil“ oli ilmselt vaid üksik eraetendus. Intrigide tõttu sai tema suurim teos „Aeneas i Cartago“ esiettekande alles 1799. aastal, seitse aastat pärast tema surma. Teisalt oli ta aastatel 1787–92 populaarne helilooja, kelle lühemat lavamuusikat hinnati kõrgelt.

Krausi muusikastiil on omanäoline, eristatavate lüüriliste meloodiatega, Beethoveni ja Schuberti käekirja meenutavate julgete harmooniatega ja keeruka rütmilise struktuuriga, seda eriti keskmistes hääldes. Talle oli iseloomulik draama lisamine kõikidesse muusikažanritesse, mis tulenes tema kontaktidest kirjandusliku tormi ja tungi liikumisega. Kraus oli tundlik ja täpne orkestreerija, kasutades rikast värvigammat, et luua erinevaid tekstuure ja meeleolusid.

Kraus kirjutas ka laule ning tema kammermuusika hulka kuuluvad viis viiuli ja klavessiini sonaati – sealhulgas üks *scordatura*’ga –, trio, kümme keelpillikvartetti ja flöödikvintett. Skordatuur on keelpilli häälestus, mis erineb standardhäälestusest. Tavaliselt annab see võimaluse eriefektideks, ebatavalisteks akordideks, tämbriteks või aitab muuta

teatud löikude mängimise lihtsamaks. Krausi kammermuusikat iseloomustab märkimisväärne rütmiline vabadus, ulatuslik kontsertstiili kasutamine ja pikad lüürilised meloodiakaared. Kontsertstiil (*concertante*) demonstreerib soolo- või instrumentaalteoses pillimängija meisterlikkust. Krausi klahvpilliimuusikas võib aimata ka Carl Philipp Emanuel Bach'i mõju.

Kuningas Gustav III matusemuusika on neljaosaline teos, mis kanti ette 13. aprillil 1792 Rootsi monarhide traditsioonilises matmispaias, Stockholmi Riddarholmeni kirikus. 1804. aastast tuntakse seda valdavalt pealkirjaga „Symphonie funèbre“.

Riddarholmeni kirik

Teose kõik neli osa on aeglases tempos. Pidulikule sissejuhatusele (*Andante mesto*) summutatud timpanite ja trompetitega järgneb rütmiliselt profileeritud ja meloodiliselt ariosne *Larghetto*. Kolmas osa on koraal ja koosneb Michael Weisse (1531) protestantliku hümniga „Now let us bury the body“ esimese salmi lihtsast neljaosalisest seadest. Finaal algab *adagio*’ga, milles koraal on töödeldud nii *cantus firmus*’e kui ka fuugana. Tsükkel lõpeb avaosa timpanite tagasitulekuga.

Gustav III auks kirjutatud matusemuusika moodustab lühikese, kuid kultuuriliselt hiilgava Gustavi–aja muusikalise kulminatsiooni ja lõpu. ERSO esituses kõlab Joseph Martin Krausi looming täna esmakordselt.

Franz Joseph Haydn (1732–1809)

Sümfoonia nr 100 G–duur, Hob. I/100 (1794)

Joseph Haydn oli klassikalise stiili esimene suur meister. Tema looming ulatub läbi poole sajandi ja hõlmab kõiki muusikažanre. Ta ilmus Euroopa muusikapilti 1750. aastate lõpus, mil hakkasid kujunema uued klassikalised instrumentaalžanrid. Tähtsaimad neist olid klassikaline sümfoonia ja keelpillikvartett, mille puhul võib Haydnit liialdamata pidada eeskujuks mitte üksnes teistele Viini klassikutele, vaid ka kogu 19. sajandi muusikale.

Sümfoonia oli 1750. aastatel veel üsna pretensioonitu orkestriteos. Tihti ei jagunenud ta veel selgelt osadeks ning üks pikem osa sisaldas kolme erinevat tempolõiku (tavaliselt kiire — aeglane — kiire, nagu ka itaalia avamängus ehk *sinfonia*'s). Kui sümfoonia 3–4 osa moodustasid tsükli, siis ei erinenud see kuigivõrd divertismendist või serenaadist. Haydni esimestest sümfooniatest on tuntuimad kolm programmiliste pealkirjadega teost „Hommik“, „Keskpäev“ ja „Õhtu“ (nr 6–8, „Le matin“, „Le midi“, „Le soir“, 1761), milles ta kasutab vaimukaid helimaalivõtteid.

Franz Joseph Haydn

Haydni orkestriloomingu tipuks on tema viimased 12 sümfooniad („Londoni sümfooniad“ nr 93–104), mis on loodud aastatel 1791–1795 Johann Peter Salomoni tellimusel. Paradoksaalsel kombel ei olnud tema kodulinn Viin kunagi väga kiindunud sümfooniatesse ning linn jäi avalike kontsertide osas kaugele maha Londonist ja Pariisist. Leidmaks oma sümfooniatele tõsist ja tulusat tunnustust, pidi Haydn sõitma Londonisse.

Inglased suhtusid sümfooniatesse tõsisemalt kui viinlased — istusid ja kuulasid vaimustunult. Oma kahel Londoni visiidil tervitas publik Haydnit ekstaatiliselt. Teda ülistati kunstiringkondades ja talle maksti honorare, millest ta võis varem vaid unistada. Selmet loorberitel peesitada, töötas ta agaramalt kui kunagi varem, luues rea sümfooniaid, millega ta kavatses tekitada sensatsiooni. Toona ei teadnud ükski teine helilooja paremini, kuidas publiku tähelepanu võita.

Barokiajastul sündinud Haydni jaoks olid ooper, oratoorium ja suured sakraalsed teosed endiselt kõige olulisemad žanrid. Pärast Londonit ei kirjutanud ta enam ühtegi sümfooniad, vaid keskendus pigem missadele ja kirjutas oratooriumid „Loomine“ ja „Aastaajad“, mida ta pidas oma loomingu krooniks. Tema viimased sümfooniad, koos Mozarti viimaste sümfooniatega (nr 39–41), olid suuruse ja tõsiduse poolest asetanud sümfoonia instrumentaalžanrite tippu. Kui Haydni õpilane Ludwig van Beethoven sümfooniade kirjutamise käsile võttis, kinnitas ta tegelikult vaid

lõplikult žanri koha instrumentaalmuusika tipus, kuhu Haydn selle oma Londoni sümfooniatega jättis.

Neist tänaseni tuntuim näide kannab numbrit 100 ning hüüdnime „Sõjasümfoonia“. Haydn teadis, et sõjateema on publiku seas menukas, sest Suurbritannia ristas parasjagu mõõku Prantsusmaaga.

See sümfoonia, mis saavutas oma edu suure kõla ja raevuga, algab õrna, peaaegu ohkava sissejuhatusena. See kasvab järk-järgult suure *fortissimo* akordini. Järgnev *allegro* algab kõrgete puhkpillide hoogsa meloodiaga, millele vastavad keelpillid. Siin kirjutab Haydn täiskoosseisus (kuigi klarneteid kasutab ta alles teises osas) orkestrile, mis oli Londonis tema käsutuses. Teemad on eredad, orkestratsioon värviline. Ainuke pingeline hetk on arendus, mis algab pika vaikusega ning millele järgneb tume teema. Mõnda aega valitseb üldine ebakindlus.

Teises osas puhkeb see ebakindlus õide. See osa sisaldab üht Haydni kaubamärgiks olevat väikest meloodiat. See kõlab natuke kui sõjaväemarss ja õige pea muutubki militaarne pool hirmutavaks: löökpillid astuvad sisse *fortissimo*’s — basstrumm, triangel ja taldrikud, mida tolleaegsed kuulajad seostasid „türgi“ militaarmuusikaga — ning meloodia värvub tumedaks. Meile tundub see efekt lõbus ja mänguline, kuid Haydni aja kuulajale kõlas see kui lahing — eriti kooda, mis algab sõjalise pasunahüüdega, timpanite *tremolo* ja järjekordse löökpilliplahvatusega. Üks arvustaja kirjeldas, kuidas „relvade kokkupõrge, haavatute urinad ja see, mida võib nimetada sõja põrgulikuks mõrgamiseks, kasvavad põrguliku kõrgtasemeni“ — märkides ühtlasi, et kuigi teised heliloojad võisid sellist asja välja mõelda, „on [Haydn] üksi neid imesid korda saatnud“. Just sümfoonia teine osa löi saali lõhki, kindlustas teose edu ja andis sellele oma tuntud nime „Sõjasümfoonia“.

Rahustuseks pakub Haydn peent ja üsna vanamoodsat menuetti, mis kõlab kui lahingujärgne fantaasiaball. Finaal on võidujooksulaadne *presto*, mille üks laulvatest teemadest on paras kõrvauss. Samas naljatleb ja veiderdab helilooja sellega. Finaali lõpuosas naasevad löökpillid, mitte lahingu esilekutsumiseks, vaid selleks, et lõpetada teos triumfi — Inglismaa võiduga.

ERSO esituses on Haydni 100. sümfoonia kõlanud vaid kahel korral, aastatel 1979 (dirigent Paul Mägi) ja 1988 (dirigent Vello Pähn).

Gregor Kulla

Muuseumikaart -15%!

Vaid muuseumikaardiga saad sa aasta jooksul külastada **piiramatult ja tasuta** 120+ muuseumi ja elamuskeskust üle Eesti!

- koodiga „**ERSO**”
- on muuseumikaart vaid **55.25 €** (täishind 65 €)
- kood kehtib muuseumikaardi ostmiseks ja pikendamiseks, ei kehti kinkekaardile
- **muuseumikaart.ee/osta**

REINHARD GOEBEL on elav vanamuusika legend ning virk moodsate orkestrite ja kammerorkestrite dirigent. Varases eas avastas ta endas armastuse barokkviuli vastu ning on sest ajast saati poognatõosse ja artikuleerimisse iga noodi puhul kompromissitult suhtunud — seda nii vanaaegsetel kui tänapäevastel instrumentidel mängides. Ta on hästistruktureeritud keelpilliansambli ja orkestriheli andunud austaja. Alates oma ansambli Musica Antiqua Köln asutamisest pool sajandit tagasi on ta teinud revolutsiooni esinemise praktilise külje vallas ning seadnud uusi standardeid muusika suurepärasuse, vaimu ja väljendusrikkuse vallas. Viimasel kahel aastakümnel on ta seda lähenemisviisi rakendanud ka moodsate orkestrite juures.

33 aasta jooksul oli tema meedium Musica Antiqua Köln — Saksamaa kõige virtuoossem ja mõjukam barokkansambel. Ta on olnud mitme salvestuse produtsent ning on seadnud ajalooliste pillide esinemise praktikale kõrgeimad standardid: täiuslik kooskõla, täpsus, resonants ja kohalolek. Ta on lähenenud igale heliloojale, Biberist Bachini, sobival moel ja põhjalikult vorminud iga nooti *continuo*’st esimese viulini, andes samas tervikule särtsu ja põnevust. Goebelil õnnestus saavutada kõla, mis mõjus samavõrd kohaloleva ja säravana nii kontserdisaalis kui ka salvestusel — see on vanamuusika alal tõeline erand. Igaüks, kes on kuulnud Musica Antiquat selle parimas vormis, ei unusta kunagi heli *éclat triomphal*’i ega *tempo élan terrible*’t.

Barokkviuldaja Reinhard Goebel raputas juba kammermuusikuna kaheksakümnendate karmi maailma: „Muusikalises ohvris“ oma helge tooni ja fantastiliselt vaheldusrikka poognatööga ning Bachi viiuliklavessiinisonaatides, aga ka Telemanni ja Couperini ning Buffardini ja Corrette'i töodes. Goebeli jaoks on muusikaajaloo kõrvalteede uurimine — mis on sageli aga hoopis muusikaajaloo põhisuunad olnud — pakkunud piiratud intellektuaalset naudingut. Sellest naudingust kujunes aegamööda publiku oma, seda enam, mida rohkem Musica Antiqua barokkorkestriks kujunes: algul Telemanni „Hamburgi mõõn ja üleujutus“, millele lisati liigsete punkteerimisteta prantsuse avamäng; seejärel Bachi orkestrisüidid ja võrreldamatud „Brandenburgi kontserdid“; lõpetades Telemanni ületamatu „Tafelmusiki“, Heinicheni „Dresdeni kontsertide“ ja hulga Itaalia muusika esindajate Valentini ja Veraciniaga. Varasemate salvestiste barokklauljad asendati Monteverdi, Vivaldi, Bachi ja Händeli esitamiseks suurte häältega nagu Anne Sofie von Otter, Magdalena Kožená või Christine Schäfer.

Peagi kujunes nähtavamaks nihe „traditsioonilisema kõla“ poole ning aastatuhande vahetusest saati on Reinhard Goebel tegelenud uue meediumi, moodsa kammer- ja sümfooniaorkestriga. Seda, mida ta vanamuusika abil loomsest materjalist pillikeelte ja põikflöödi abil enam väljendada ei suutnud, sest tundis, et oli juba kõik ära öelnud, sai ta nüüd sarnase ülitäpsuse ja kompromissitu lähenemisviisi abil orkestri „suure“ heliga avada.

Vanamuusika vooruste ületamine tänapäevastele keelpillidele sai selle kirkliku viuldaja uueks kutsumuseks. Saksa raadio sümfooniaorkestrite poodiumidel taaselustas ta Cannabichi ja Johann Christian Bachi Mannheimi muusikat, segas Viini klassikalist muusikat Salierist Mozartini, pühkis tolmu Mozarti varju jäänud itaallaste ja prantslaste töödelt. Tal oli uut öelda isegi Mozarti tuntumate teoste, nagu viiulikontsertide ning „Idomeneo“ ja „Väikese oömuusika“ kohta.

Nendel turneedel on temaga liitunud orkestrite arv pidevalt kasvanud: Baieri Kammerfilharmoonia ja Mozarteumi Orkester, Berliini Filharmooniaorkestri Karajani Akadeemia ning Frankfurdi Raadio Sümfooniaorkester. Goebel on oma uudse lähenemisviisiga Viini klassikalisele muusikale juhatanud suurejoonelisi etteasteid nii Prantsusmaal, Hollandis, Šveitsis kui Itaalias. See teekond kulmineerus tema 2020. aastal peetud Beethoveni aasta auks loodud suure tsükliga, kus tutvustas ka Beethoveni kaasaegseid nagu Rombergi, Hummelit, Vorříški, Salierit ja paljusid teisi. Barokkmuusika on

aga endiselt tema peateemade seas, küll aga kasutab ta selle väljendamiseks moodsat kammerorkestrit — näiteks võib tuua tema töö Berlin Baroque Soloistsi või Neues Bachisches Collegium Musicumiga Leipzigs. Ka siis, kui Reinhard Goebel juhatab Bachi püha Matteuse passiooni moodsa orkestriga, püüab ta tabada teoste tõelist vaimu ja heli, Biberist Bachi ja Beethovenini.

Reinhard Goebel on selle ideaali poole pürgimisel alati enesele truuks jäänud. Ta võttis 2010. aastal üle Salzburgi Mozarteumi ajaloolise esinemispraktika õppetooli, kus ei õpeta ta sugugi ainult barokkviulite spetsialiste. Nii õppejõu kui dirigendina iseloomustavad Goebelit kirg, kriitiline meel ja kompromissitu täpsus, samas ka tõeline jälestus aegunud tavade vastu, millel ajaloolist alust ei ole. Ta on intellektuaal, kelle tuli ja mõök on võtnud poogna ja partituuri kuju.

Tänavusel, 2024/2025. hooajal, on Reinhard Goebel Halle Riigikapelli resident ning juhatab Neues Bachisches Collegiumiga Leipzigs kolme kontserti. Seejärel naaseb ta Brüsseli Filharmooniaorkestriga Belgia pealinna. Samuti esitab ta tänavu Rotterdami Filharmooniaorkestriga Bachi jõuluoratooriumi.

Ljubljanas esineb Reinhard Goebel iga-aastase barokkfestivali raames Sloveenia Riikliku Filharmooniaorkestriga kolmel korral. Lisaks naaseb ta Ankarasse ja teeb oma debüüdi ka Tallinnas, kus astub üles Eesti Riikliku Sümfooniaorkestriga, Soomes aga Kuopio Sümfooniaorkestriga. Hooaja lõpus osaleb ta Müncheni Raadio Sümfooniaorkestriga Baieri lossituuril ning astub üles nii Würzburgis Mozarti Festivalil, Halles Händelfestspielil kui Leipzigs Bachi Festivalil.

E · R · S · O

EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER

ERSO
PEASPONSOR

LIVIKO
alates 1898

NORDAID

RADISSON COLLECTION
TALLINN

NORDIC
CATERING

VENZAGO JA BRUCKNER

KLAVER
WILLIAM
YOUN

ERSO

DIRIGENT
MARIO
VENZAGO

7

MÄRTS
ESTONIA KONTSERDISAAL
2025

VENZAGO
MOZART
BRUCKNER

erso.ee

CHEMI-PHARM®

myfitness
world class gym & studios

PAKEND & PRINT
EESTI TÄRVIKUS

EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER (ERSO) on elav ja mitmekülgne orkester, kes püüdleb alati tipptaseme poole. Eesti vanimal ja mainekaimal regulaarselt tegutseval sümfooniaorkestril täitub sel hooajal 98. tegevusaasta. ERSO ajalugu ulatub aastasse 1926 ning sarnaselt paljude omataolistega maailmas on see seotud rahvusliku ringhäälingu sünni ja arenguga. Alates hooajast 2020/2021 on enam kui 100-liikmelise orkestri peadirigent ja kunstiline juht Olari Elts. Neeme Järvi jätkab koostööd ERSOga eluaegse aupeadirigendina, orkestri kunstiline nõustaja on Paavo Järvi, varasemad peadirigendid on olnud Olav Roots, Paul Karp, Roman Matsov, Neeme Järvi, Peeter Lilje, Leo Krämer, Arvo Volmer, Nikolai Aleksejev ja taas Neeme Järvi.

ERSO on käinud arvukatel turneedel ning osalenud mainekatel rahvusvahelistel muusikafestivalidel. 2023. aasta mais toimus orkestri esimene kontserdireis Suurbritanniasse, kus kahe nädala jooksul anti 11 kontserti. 2022. aastal esineti Olari Eltsi juhatusel Nürnbergis, Münchenis ja Pariisis. 2021. aasta novembri lõpus osalesid ERSO ja Elts Poolas rahvusvahelisel Kesk- ja Ida-Euroopa muusikafestivalil „Eufonie“. 2019. aastal avasid ERSO ja Neeme Järvi Prantsuse Raadio maineka Montpellier’ muusikafestivali ning orkester käis Kesk-Euroopa turneel, kus Neeme Järvi juhatusel esineti Viini Musikvereini kuldses saalis, Linzi Brucknerhausi suures saalis, Praha Rudolfinumi Dvořáki saalis ja Bregenzi Bodensee saalis ning Mihhail Gertsji juhatusel Saksamaal Erlangenis ja Viersenis. Veel on esinetud sellistel maailmalavadel nagu Berliini Konzerthaus, New Yorgi Avery Fisher Hall (praeguse nimetusega David Geffen Hall), Peterburi filharmoonia suur saal ja Maria Teatri kontserdisaal, Kölni filharmoonia, Helsingi Musiikkitalo, Stockholmi Berwaldhallen jt.

ERSO plaadistuste kõrget kvaliteeti on esile tõstetud mainekates klassikalise muusika ajakirjades ning sellega on kaasnenud mitmed tunnustused, millest olulisim on Eesti esimene Grammy (2004, dirigent Paavo Järvi), värskemad aga aasta klassikaalbumi tiitel 2020. aastal Eesti muusikaauhindade jagamisel Elleri sümfooniliste poeemide teise plaadi eest (dirigent Olari Elts) ning kultuurkapitali helikunsti sihtkapitali aastapremia ERSO–le ja Olari Eltsile seniste Elleri muusika salvestiste eest. Suurepärase koostöö on ERSO–l selliste mainekate plaadifirmadega nagu Chandos, BIS, Onyx, samuti Ondine, ERP jt.

Lisaks kohalikele raadio- ja telekanalitele on ERSO kontserte üle kandnud Mezzo ja medici.tv ning EBU vahendusel on need jõudnud paljudesse Euroopa raadiojaamadesse. 2020. aastal alustas tegevust ERSO TV (erso.tv), kus saab vaadata kõiki orkestri live-kontserte ning juba toimunud esinemisi.

EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER

Peadirigent ja kunstiline juht Olari Elts

Eluaegne aupeadirigent Neeme Järvi, **kunstiline nõustaja** Paavo Järvi

Koosseis 28. veebruaril 2025

I VIIUL

Dalia Dedinskaite
Fred Heinoja
Kristiina Aimla
Kätlin Ivask
Nina Kawaguchi
Kirti-Kai Loorand
Astrid Muhel
Andrus Tork
Tarmo Truuväärt
Eva-Maarja Forslund

II VIIUL

Kaido Välja
Kadi Vilu
Triin Krigul
Miina Laanesaar
Maiu Mägi
Kristjan Nõlvak
Maaren Vihermäe
Madleen Kristen Alasi

VIOOLA

Rain Vilu
Helena Altmanis
Mall Help
Martti Mägi
Juhan Palm-Peipman
Kristiina Välja

TŠELLO

Theodor Sink
Tõnu Jõesaar
Lauri Toom
Villu Vihermäe

KONTRABASS

Mati Lukk
Janel Altroff

FLÖÖT

Mihkel Peäske
Linda Vood

OBOE

Guido Gualandi
Aleksander Hännikäinen
Heli Ernits

KLARNET

José Carlos Domínguez
Almela
Meelis Vind

FAGOTT

Peeter Sarapuu
Kristjan Kungla

METSASARV

Ye Pan
Mattias Vihmann
Zhaohang Hu
Nikita Matsuk

TROMPET

Indrek Vau
Mart Kivi
Ivar Tillemann

TIMPANID

Adam Jeffrey

LÖÖKPILLID

Kaspar Eisel
Vambola Krigul
Terje Terasmaa

SA ERSO juhatuse liige

Kristjan Hallik

Produtsent

Daily Trippel

Orkestri mäenedžer

Marko Metsaru

Partnersuhete ja

müügijuht

Signe Vaiknemets

Raha kaasamise ja

partnersuhete spetsialist

Morgan Merrell

Maine- ja

kommunikatsioonijuht

Kärt Ruubel

Toimetaja

Anita Maasalu

Noodikoguhoidja

Mariell Aren

Disainer

Norman Orro

Personalijuht

Piret Veensalu

Pillilao juhataja

Egert Leinsaar

Kammer- ja

noorteprojektide

produtsent

Taavi Orro

Lavameistrid

Jüri Korjus

Heiki Zvorovski

ERSO TÄNAB TOETAJAJD

ERSO
PEASPONSOR

KONTSERDISARJAJE TOETAJAD:

LIVIKO
— anno 1898 —

NORDIC
CATERING

KOOSTÖÖPARTNERID:

PAKEND & PRINT
ERSO TRÜKIKESKUS

Nordaid tagab parima enesetunde, ERSO kontsert parima elamuse!

Tugevam tervis kvaliteetsetest koostisosadest.
Valmistatud ja väljatootatud Eestis.

KUTSUME KUULAMA

VENZAGO JA BRUCKNER

N, 6. MÄRTS KELL 13 (SÜMFOONILINE LÖUNA), ESTONIA KONTSERDISAAL
R, 7. MÄRTS KELL 19, ESTONIA KONTSERDISAAL

Mario Venzago. „Koraalivariatsioonid“

Wolfgang Amadeus Mozart. Klaverikontsert nr 9 Es-duur, KV 271

Anton Bruckner. Sümfoonia nr 3 d-moll, WAB 103

WILLIAM YOUN klaver, ERSO, dirigent MARIO VENZAGO

WILLIAM YOUN

P, 9. MÄRTS KELL 18, MUBA SUUR SAAL

Wolfgang Amadeus Mozart. Klaverikvartett nr 1 g-moll, KV 478

Wolfgang Amadeus Mozart. Kvintett klaverile ja puhkpillidele Es-duur, KV 452

WILLIAM YOUN klaver, DALIA DEDINSKAITE viiul, HELENA ALTMANIS
vioola, THEODOR SINK tšello, GUIDO GUALANDI oboe, SOO-YOUNG
LEE klarnet, PEETER SARAPUU fagott, YE PAN metsasarv

KEVADINE HOMMIK

R, 14. MÄRTS KELL 18 (EELKONTSERT) JA KELL 19, ESTONIA KONTSERDISAAL

Helena Tulve. „Signs and Signals“ (esiettekanne)

Robert Schumann. Tšellokontsert a-moll, op. 129

Lili Boulanger. „Kevadhommikust“

Robert Schumann. Sümfoonia nr 1 B-duur, op. 38 „Kevadsümfoonia“

STEVEN ISSERLIS tšello, ERSO, dirigent OLARI ELTS

E · R · · O

Estonia pst 4
10148 Tallinn
tel 6 147 787
erso@erso.ee
www.erso.ee

Kuula ja vaata uuesti!

ERSO.TV